

Toplam ithalat içinde sermaye (yatırım) malları ve ara (hammadde) mallarının payı azalırken, tüketim mallarının payı artmıştır. 2002 yılında toplam ithalat içinde % 9,7 olan tüketim mallarının payı, 2003 yılında % 10,9'a yükselmiş, % 16,5 olan sermaye mallarının payı % 16,3'e, % 72,6 olan ara mallarının payı % 72,1'e düşmüştür.

2003 yılında fasıllara göre yapılan ithalat sıralamasında, 11.398,7 milyon dolar ile mineral yakıtlar ve mineral yağlar ilk sırada yer alırken, onu 10.188,3 milyon dolar ile kazanlar, makineler, mekanik cihazlar, 5.487,3 milyon dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 5.369,1 milyon dolar ile kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları, 4.686,1 milyon dolar ile demir ve çelik ithalatı izlemiştir. Toplam ithalat içinde mineral yakıtlar ve mineral yağlar ithalatının payı % 16,6, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ithalatının payı % 14,8, elektrikli makine ve cihazlar ithalatının payı % 8, kara taşıtları ve bunların aksam parçaları ithalatının payı % 7,8, demir ve çelik ithalatının payı % 6,8 olmuştur (Tablo 91).

Tablo 91: İthalatımızda İlk On Fasil (2003 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Fasıllar	Değer			Pay (%)			(Milyon \$) Değişim (%)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
Mineral yakıtlar ve mineral yağlar	8.339,4	9.203,9	11.398,7	20,1	17,9	16,6	10,4	23,8
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar	6.304,3	8.173,6	10.188,3	15,2	15,9	14,8	29,7	24,6
Elektrikli makine ve cihazlar	3.635,9	4.356,3	5.487,3	8,8	8,5	8,0	19,8	26,0
Kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları	1.827,1	2.332,7	5.369,1	4,4	4,5	7,8	27,7	130,2
Demir ve çelik	1.797,4	2.905,0	4.686,1	4,3	5,6	6,8	61,6	61,3
Plastik ve mamülleri	1.733,4	2.382,1	3.232,9	4,2	4,6	4,7	37,4	35,7
Organik kimyasal ürünler	1.625,0	1.887,5	2.250,2	3,9	3,7	3,3	16,2	19,2
Eczacılık ürünleri	1.087,8	1.439,4	2.012,8	2,6	2,8	2,9	32,3	39,8
Pamuk, pamuk ipliği, pamuklu mensucat	950,1	1.293,2	1.636,9	2,3	2,5	2,4	36,1	26,6
Optik alet ve cihazlar	953,1	1.088,7	1.350,3	2,3	2,1	2,0	14,2	24,0
Toplam İthalat	41.399,1	51.553,8	68.734,1	100,0	100,0	100,0	24,5	33,3

Kaynak: DİE

c. Ülke Gruplarına Göre Ticaret

2003 yılında bir önceki yıla göre OECD ülkelerine yapılan ihracat % 28,5, Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracat % 31,6, OECD üyesi olmayan ülkelere yapılan ihracat % 33 artış göstermiştir. Toplam 46.877,6 milyon dolarlık ihracatın 30.262,9 milyon dolarlık kısmı OECD ülkelerine, 1.892,6 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgelerine, 14.722,1 milyon dolarlık kısmı OECD üyesi olmayan ülkelere yapılmıştır. Toplam ihracat içinde OECD ülkelerinin payı % 64,6, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 4, OECD üyesi olmayan ülkelerin payı % 31,4 olmuştur (Tablo 92).

Tablo 92: Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat

(Milyon \$)

ÜLKE GRUPLARI	İHRACAT					İTHALAT				
	2002		2003		Değişim (%)	2002		2003		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
GENEL TOPLAM	36.059,1	100,0	46.877,6	100,0	30,0	51.553,8	100,0	68.734,1	100,0	33,3
A- OECD ÜLKELERİ	23.553,1	65,3	30.262,9	64,6	28,5	32.984,5	64,0	43.543,7	63,4	32,0
1- Avrupa Birliği Ülkeleri	18.458,5	51,2	24.349,7	51,9	31,9	23.321,0	45,2	31.495,5	45,8	35,1
2- EFTA Ülkeleri	409,1	1,1	533,0	1,1	30,3	2.512,0	4,9	3.355,3	4,9	33,6
3- Diğer OECD Ülkeleri	4.685,5	13,0	5.380,2	11,5	14,8	7.151,5	13,9	8.692,9	12,6	21,6
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	1.438,5	4,0	1.892,6	4,0	31,6	574,5	1,1	586,4	0,9	2,1
C- OECD ÜYESİ OLMAYAN ÜLKELER	11.067,5	30,7	14.722,1	31,4	33,0	17.994,8	34,9	24.604,0	35,8	36,7
1- Avrupa Ülkeleri	3.447,4	9,6	4.680,5	10,0	35,8	6.342,8	12,3	8.818,3	12,8	39,0
2- Afrika Ülkeleri	1.696,7	4,7	2.111,2	4,5	24,4	2.696,2	5,2	3.244,0	4,7	20,3
3- Amerika Ülkeleri	241,2	0,7	255,4	0,5	5,9	592,3	1,1	1.070,0	1,6	80,7
4- Orta Doğu Ülkeleri	3.575,7	9,9	5.036,8	10,7	40,9	3.681,5	7,1	4.333,7	6,3	17,7
5- Diğer Asya Ülkeleri	1.939,8	5,4	2.577,5	5,5	32,9	4.366,5	8,5	6.764,5	9,8	54,9
6- Diğer Ülkeler	166,7	0,5	60,7	0,1	-63,6	315,5	0,6	373,5	0,5	18,4

Kaynak: DİE

OECD ülkelerine yapılan ihracatın 24.349,7 milyon dolarlık kısmını Avrupa Birliği ülkelerine, 533 milyon dolarlık kısmını EFTA ülkelerine, 5.380,2 milyon dolarlık kısmını da diğer OECD ülkelerine yapılan ihracat oluştururken, toplam ihracat içinde Avrupa Birliği ülkelerinin payı % 51,9, EFTA ülkelerinin payı % 1,1, diğer OECD ülkelerinin payı % 11,5 olmuştur.

OECD üyesi olmayan ülkeler içinde yer alan Avrupa ülkelerine 4.680,5 milyon dolarlık, Afrika ülkelerine 2.111,2 milyon dolarlık, Amerika ülkelerine 255,4 milyon dolarlık, Orta Doğu ülkelerine 5.036,8 milyon dolarlık, diğer Asya ülkelerine 2.577,5 milyon dolarlık, bunların dışında kalan ülkelere de 60,7 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Toplam ihracat içinde Avrupa ülkelerinin payı % 10, Afrika ülkelerinin payı % 4,5, Amerika ülkelerinin payı % 0,5, Orta Doğu ülkelerinin payı % 10,7, diğer Asya ülkelerinin payı % 5,5, bunların dışında kalan ülkelerin payı da % 0,1 olmuştur.

Seçilmiş ülke gruplarından Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerine 4.815,7 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerine 1.546 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine 2.937,1 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'ne 887,6 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerine 7.231,6 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Toplam ihracat içinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerine yapılan ihracatın payı % 10,3, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerine yapılan ihracatın payı % 3,3, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine yapılan ihracatın payı % 6,3, Türk Cumhuriyetleri'ne yapılan ihracatın payı % 1,9, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerine yapılan ihracatın payı da % 15,4 olmuştur (Tablo 93).

Tablo 93: Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat

ÜLKE GRUPLARI	(Milyon \$)									
	İHRACAT					İTHALAT				
	2002	2003	Değ.	2002	2003	Değ.	2002	2003	Değ.	2003
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	(%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	(%)
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	3.476,9	9,6	4.815,7	10,3	38,5	6.576,6	12,8	9.185,2	13,4	39,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.041,9	2,9	1.546,0	3,3	48,4	1.548,2	3,0	2.727,7	4,0	76,2
Bağımsız Devletler Topluluğu	2.278,9	6,3	2.937,1	6,3	28,9	5.554,5	10,8	7.712,9	11,2	38,9
Türk Cumhuriyetleri	619,3	1,7	887,6	1,9	43,3	467,8	0,9	619,5	0,9	32,4
İslam Konferansı Teşkilatı	5.195,9	14,4	7.231,6	15,4	39,2	6.770,1	13,1	8.376,2	12,2	23,7

Kaynak: DİE

2003 yılında OECD ülkelerinden yapılan ithalat % 32, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalat % 2,1, OECD üyesi olmayan ülkelere yapılan ithalat % 36,7 artmıştır. Yapılan 68.734,1 milyon dolarlık ithalatın 43.543,7 milyon dolarlık kısmı OECD ülkelerinden, 586,4 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgelerinden, 24.604 milyon dolarlık kısmı da OECD üyesi olmayan ülkelere yapılmıştır. Toplam ithalatın % 63,4'ü OECD ülkelerinden, % 0,9'u Türkiye Serbest Bölgelerinden, % 35,8'i de OECD üyesi olmayan ülkelere gerçekleştirilmiştir.

OECD ülkelerinden yapılan ithalatın 31.495,5 milyon dolarlık kısmı Avrupa Birliği ülkelerinden, 3.355,3 milyon dolarlık kısmı EFTA ülkelerinden, 8.692,9 milyon dolarlık kısmı diğer OECD ülkelerinden yapılmıştır. Toplam ithalat içinde Avrupa Birliği ülkelerinin payı % 45,8, EFTA ülkelerinin payı % 4,9, diğer OECD ülkelerinin payı % 12,6 olmuştur.

2003 yılında OECD üyesi olmayan Avrupa ülkelerinden 8.818,3 milyon dolarlık, Afrika ülkelerinden 3.244 milyon dolarlık, Amerika ülkelerinden 1.070 milyon dolarlık, Orta Doğu ülkelerinden 4.333,7 milyon dolarlık, diğer Asya ülkelerinden 6.764,5 milyon dolarlık, bunların dışında kalan ülkelere 373,5 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır. Toplam ithalat içinde Avrupa ülkelerinin payı % 12,8, Afrika ülkelerinin payı % 4,7, Amerika ülkelerinin payı % 1,6, Orta Doğu ülkelerinin payı % 6,3, diğer Asya ülkelerinin payı % 9,8, bunların dışında kalan ülkelerin payı % 0,5 olmuştur.

Seçilmiş ülke grupları itibariyle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden 9.185,2 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden 2.727,7 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden 7.712,9 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'nden 619,5 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı

ülkelerinden 8.376,2 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır. Toplam ithalat içinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 13,4, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 4, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 11,2, Türk Cumhuriyetleri'nden yapılan ithalatın payı % 0,9, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 12,2 olmuştur.

2003 yılında 115.611,7 milyon dolarlık dış ticaret hacminin 73.806,6 milyon dolarlık kısmı OECD ülkeleriyle, 2.479 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgeleriyle, 39.326,1 milyon dolarlık kısmı OECD üyesi olmayan ülkelerle yapılmıştır. Toplam dış ticaret hacmi içinde OECD ülkelerinin payı % 63,8, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 2,1, OECD üyesi olmayan ülkelerin payı % 34 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 94).

Tablo 94: Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Hacmi

ÜLKE GRUPLARI	2002		2003		(Milyon \$)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)
GENEL TOPLAM	87.612,9	100,0	115.611,7	100,0	32,0
A- OECD ÜLKELERİ	56.537,6	64,5	73.806,6	63,8	30,5
1-Avrupa Birliği Ülkeleri	41.779,5	47,7	55.845,2	48,3	33,7
2-EFTA Ülkeleri	2.921,1	3,3	3.888,3	3,4	33,1
3-Diğer OECD Ülkeleri	11.837,0	13,5	14.073,1	12,2	18,9
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	2.013,0	2,3	2.479,0	2,1	23,1
C- OECD ÜYESİ OLMAYAN ÜLKELER	29.062,3	33,2	39.326,1	34,0	35,3
1- Avrupa Ülkeleri + BDT Ülkeleri	9.790,2	11,2	13.498,8	11,7	37,9
2- Afrika Ülkeleri	4.392,9	5,0	5.355,2	4,6	21,9
3- Amerika Ülkeleri	833,5	1,0	1.325,4	1,1	59,0
4- Orta Doğu Ülkeleri	7.257,2	8,3	9.370,5	8,1	29,1
5- Diğer Asya Ülkeleri	6.306,3	7,2	9.342,0	8,1	48,1
6- Diğer Ülkeler	482,2	0,6	434,2	0,4	-10,0

Kaynak: DİE

Seçilmiş ülke gruplarından Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkeleriyle 14.000,9 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkeleriyle 4.273,7 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle 10.650 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleriyle 1.507,1 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkeleriyle 15.607,8 milyon dolarlık dış ticaret gerçekleştirilmiştir. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki payları sırasıyla % 12,1, % 3,7, % 9,2, % 1,3 ve % 13,5 olmuştur (Tablo 95).

Tablo 95: Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Hacmi

(Milyon \$)

ÜLKE GRUPLARI	2002		2003		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	10.053,5	11,5	14.000,9	12,1	39,3
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	2.590,1	3,0	4.273,7	3,7	65,0
Bağımsız Devletler Topluluğu	7.833,4	8,9	10.650,0	9,2	36,0
Türk Cumhuriyetleri	1.087,1	1,2	1.507,1	1,3	38,6
İslam Konferansı Teşkilatı	11.966,0	13,7	15.607,8	13,5	30,4

Kaynak: DİE

İhracat değerleri itibariyle ülkeler arasında yapılan sıralamada 7.452,8 milyon dolar ile (% 15,9) Almanya ilk sırada yer alırken, 3.736,5 milyon dolar ile (% 8) ABD ikinci, 3.658,6 milyon dolar ile (% 7,8) İngiltere üçüncü sırada yer almıştır. 2002 yılına göre ülkeler itibariyle en yüksek oranlı ihracat artışı % 58,3 ile İspanya, % 52,9 ile Yunanistan, % 44 ile Hollanda'ya yapılan ihracatta olmuştur (Tablo 96).

Tablo 96: En Çok İhracat Yapılan On Ülke (2003 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

(Milyon \$)

Ülkeler	2002		2003		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Almanya	5.868,8	16,3	7.452,8	15,9	27,0
ABD	3.356,1	9,3	3.736,5	8,0	11,3
İngiltere	3.024,9	8,4	3.658,6	7,8	20,9
İtalya	2.375,7	6,6	3.166,8	6,8	33,3
Fransa	2.134,6	5,9	2.817,6	6,0	32,0
İspanya	1.125,1	3,1	1.781,4	3,8	58,3
Hollanda	1.055,6	2,9	1.520,4	3,2	44,0
Rusya	1.172,0	3,3	1.363,3	2,9	16,3
İsrail	861,4	2,4	1.066,8	2,3	23,8
Yunanistan	590,4	1,6	902,6	1,9	52,9

Kaynak: DİE

İthalatta ise yine Almanya 9.400 milyon dolar ile (% 13,7) ilk sırada yer alırken, İtalya 5.446 milyon dolar ile (% 7,9) ikinci, Rusya 5.420,4 milyon dolar ile (% 7,9) üçüncü sırada yer almıştır. 2002 yılına göre ülkeler itibariyle en yüksek oranlı ithalat artışı % 89,7 ile Çin, % 42,4 ile İngiltere, % 39,3 ile Rusya'ya yapılan ithalatta olmuştur (Tablo 97).

Tablo 97: En Çok İthalat Yapılan On Ülke (2003 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

(Milyon \$)

Ülkeler	2002		2003		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Almanya	7.041,5	13,7	9.400,0	13,7	33,5
İtalya	4.097,0	7,9	5.446,0	7,9	32,9
Rusya	3.891,7	7,5	5.420,4	7,9	39,3
Fransa	3.052,7	5,9	4.158,0	6,0	36,2
İngiltere	2.438,3	4,7	3.471,4	5,1	42,4
ABD	3.099,1	6,0	3.420,4	5,0	10,4
İsviçre	2.142,7	4,2	2.957,5	4,3	38,0
Çin	1.368,3	2,7	2.596,1	3,8	89,7
İspanya	1.419,2	2,8	1.953,0	2,8	37,6
Japonya	1.465,5	2,8	1.913,5	2,8	30,6

Kaynak: DİE

2. Döviz Kurları

3 Ocak 2003 tarihinde açıklanan kur politikasında, dalgalı kur rejimine 2003 yılında da devam edileceği, kurların piyasa koşullarına göre oluşacağı açıklanmıştır. Merkez Bankası'nın, hiçbir şekilde kurların düzeyini ya da yönünü belirleme amaçlı döviz alım ya da satım işlemi yapmayacağı, daha önceden olduğu gibi sınırlı kalmak kaydıyla, kurlarda aşırı dalgalanma görüldüğünde alış ya da satış yönünde müdahalelerde bulunabileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda güçlü ödemeler dengesi ve ters para ikamesi gelişmelerine bağlı olarak piyasada döviz arz fazlası oluşması halinde, dalgalı kur politikası ile çelişmeyecek, döviz kurunun uzun dönemli eğilimini ve doğal denge değerini bozmayacak şekilde döviz rezervlerini artırmaya yönelik olarak ihale yöntemiyle döviz alımları gerçekleştirebileceği bildirilmiştir.

2003 yılı içinde kur politikası ile ilgili olarak yapılan bütün uygulamalar bu çerçevede yürütülmüştür. Şubat 2001 krizi sonrası uygulanmaya başlanan dalgalı kur rejimi 2003 yılında da etkin bir şekilde sürdürülmüş, kurlar piyasa şartlarında oluşmuştur. Merkez Bankası aşırı dalgalanmalar dışında, kurların düzeyini ya da yönünü belirleme amaçlı döviz alım ya da satım işlemleri yapmamıştır.

Kurlarda görülen aşırı dalgalanma ya da aşırı dalgalanma yaratacak gelişmeler nedeniyle Mayıs-Ekim döneminde altı defa alım yönünde doğrudan müdahalede bulunmuş, piyasadan 4,2 milyar dolarlık döviz almıştır. Satım yönlü müdahalede ise bulunmamıştır.